



جمهوری اسلامی ایران
شورای عالی فضای مجازی
مرکز ملی فضای مجازی

فضای
مجازی

گزارش سریع ۲۵

دسترسی کودکان به اینترنت و چالش‌های آن (مطالعه موردی کشور انگلستان)





مرکز ملی فضای مجازی
پژوهشگاه فضای مجازی

دسترسی کودکان به اینترنت و چالش‌های آن (مطالعه موردی کشور انگلستان)

گزارش شماره ۲۵

اردیبهشت ماه ۱۳۹۹

تهیه شده در: پژوهشگاه فضای مجازی - گروه مطالعات اخلاقی فضای مجازی

تهیه کننده: امیرعباس رکنی (دانشجوی ارشد جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علوم قضایی)

ناظر علمی: زهرا مجدی‌زاده، محمدمهدی نصرهرندی

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، خیابان بیهقی، نش خیابان ۱۶ غربی، پلاک ۲۰، کدپستی ۱۵۱۵۶۷۴۳۱۱

<http://csri.majazi.ir>

شماره تماس: ۸۶۱۲۱۰۶۱

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز ملی فضای مجازی است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ بلامانع است.

گزارش سریع که با عنوان Rapid Report شناخته می‌شود، نوعی گزارش کوتاه است که صرفاً برای اطلاع کلی از موضوع یا پدیده‌ای خاص در بازه زمانی محدود تهیه می‌شود. هدف عمده چنین گزارش‌هایی ایجاد تصویری اجمالی برای آشنایی ابتدایی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در موضوعات مورد علاقه آنان است.

سخن تحت

فضای مجازی با شتاب شگرف و روبه‌تزايدی که در حال بسط و گسترش است تمام ساحات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی زندگی بشر را در نور دیده و هر روز بخش بزرگی از زندگی واقعی را در خود فرو برده و حیات متفاوت و جدیدی به آن می‌دهد. لذا به نظرمی رسد دو نگاه کلان به فضای مجازی وجود دارد: نگاه اول که بالانحص در ابتدای رشد و تکوین فضای مجازی مسلط شده بود، آن را همچون ابزاری کنار سایر ابزارهای بشری تصویر می‌کرد که تنها طریقت داشت. اما نگاه دوم، در نتیجه رشد تحولات خیره‌کننده فضای مجازی و سایه‌گستری آن در حوزه باوشون بشر در یک دهه اخیر آن را چون سکویی می‌داند که بسیار فراتر از نشان ابزاری حیات انسان‌ها را سامان جدیدی داده و ادعای تمدن نوینی را دارد. رویکردی که از قضا از چشمان بصیر رهبر انقلاب نیز دور نمانده و انظار تمدنی از فضای مجازی در ایران را مطالبه داشته‌اند.

در همین راستا گزارش‌های عصر فضای مجازی تلاش می‌کند تا فهم سازمان‌ها و دستگاه‌های مرتبط با حوزه‌ی فضای مجازی را ارتقاء بخشد و آن‌ها را برای مواجهه فعال و خردمندانه با تحولات این عرصه همیار سازد.

سید ابوالحسن فیروزآبادی

دبیر شورای عالی و رئیس مرکز ملی فضای مجازی

چکیده

با توجه به شرایط خاص جسمانی و روانی کودکان، آن‌ها جز کاربران آسیب‌پذیر فضای مجازی به‌شمار می‌روند. مستند بر پیمان‌نامه حقوق کودک، جامعه جهانی افراد کمتر از هجده سال را کودک به‌حساب می‌آورد. با توجه به افزایش و توسعه بی‌وقفه اینترنت و سهولت دسترسی به آن، کودکان در فضای مجازی در معرض انواع آسیب‌های گوناگون قرار دارند. تجربه جدیدی که دولت‌ها و والدین با آن روبه‌رو هستند، پدیده کودکان آنلاین است. از همین رو انجام مطالعات گوناگون توسط مراکز تخصصی به‌منظور آسیب‌شناسی و ارائه آموزش و دستورالعمل برای والدین و ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی، پروژه‌ای است که در بسیاری از کشورها آغاز گردیده است. انگلستان از جمله پیشگامان انجام چنین اقداماتی است. این مطالعات با در نظر گرفتن دلایل آسیب‌پذیری کودکان در فضای مجازی، انواع خطرات را طبقه‌بندی کرده و میزان، نوع و نحوه استفاده کودکان از اینترنت را مشخص می‌کند.

واژگان کلیدی

کودکان آنلاین، خطرهای آنلاین، والدین، دسترسی به اینترنت

فهرست مطالب

- ۱ مقدمه
- ۲ ۱- چرایی آسیب‌پذیری کودکان
- ۳ ۲- خطرهای آنلاین
- ۴ ۳- ارتباط سن با خطرهای آنلاین در انگلستان
- ۶ ۴- میزان و نحوه دسترسی کودکان به اینترنت در انگلستان
- ۷ ۵- نوع استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان
- ۸ ۶- آسیب‌های استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان
- ۹ ۷- نقش والدین در مدیریت استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان
- ۱۰ جمع‌بندی
- ۱۱ منابع

مقدمه

جهان کنونی، برای کودکانی که امروز در آن زندگی می‌کنند، جهانی متفاوت است. آن‌ها از زمان تولد، در دنیایی رشد می‌کنند که تمام ارکان آن وابسته به فضای مجازی است. تداوم و نیاز به استفاده از فضای مجازی برای آن‌ها سبک زندگی جدیدی ساخته است. تعاملات افراد در فضای مجازی متفاوت است. قابلیت‌های غیرقابل‌احصایی که روزبه‌روز افزایش می‌یابد و سعی جامعه جهانی برای انتقال زیرساخت‌های جهان واقعی به فضای مجازی، بستری را فراهم آورده است که انقطاع ارتباط با آن غیرممکن و متضمن تحمل ضررهای هنگفت مالی و اتلاف وقت است. گرچه در یک نگاه کلان، کاربر فضای مجازی را نوع بشر می‌شناسیم؛ ولیکن در میان این کاربران باید قائل به تمایزات و تفکیک‌هایی بود. فضای مجازی بی‌شابهت به جهان واقعی نیست. همان‌گونه که جهان واقعی دارای گروه‌های آسیب‌پذیر و حساس است؛ در فضای مجازی نیز روال به همین شکل است. تقریباً از اواسط قرن بیستم میلادی و شکل‌گیری مجامع بین‌المللی، جامعه جهانی به این نتیجه رسید که در پیمان‌نامه‌های بین‌المللی، گروه‌های حساس را به شکل ویژه و جداگانه‌ای مورد توجه قرار دهد و برای تأکید بر لزوم حمایت از حقوق مادی و معنوی ایشان، کنوانسیون‌های متعددی به تصویب رساند. کودکان از جمله مهم‌ترین گروه‌هایی هستند که به دلیل ویژگی‌های روانی و جسمانی خویش، در محیط‌ها و شرایط گوناگون دارای آسیب‌پذیری بیشتر نسبت به دیگران هستند.

کودکان به دلیل شرایط خاصی که در مراحل رشد و تکامل خود دارند، بیش از سایر گروه‌ها باید مورد توجه قرار گیرند. گسترش فضای مجازی، افزایش ابزارهای دست‌رسی و تنوع آن‌ها و از طرفی عارض شدن سلسله عوامل اجتماعی بر جوامع صنعتی و در حال توسعه، از جمله تک‌فرزندی و اشتغال پدر و مادر به‌طور هم‌زمان، کودکان را به سمت فضای مجازی حرکت می‌دهد. تمرکز فضای مجازی بر تولید محتوا برای ذائقه‌های متفاوت، جذابیت‌های بصری منحصربه‌فردی برای کودکان ایجاد می‌کند. در این معادله، دو گروه دخیل هستند. گروه اول، تولیدکنندگان محتوا هستند. آن‌ها به دنبال کسب درآمد و افزایش روزبه‌روز کاربران خود هستند. کمتر توجهی به تنوع مخاطبان خود می‌کنند و حداکثر بهره‌وری، غایت نهایی ایشان است. طرف دیگر، خانواده‌ها و متولیان آموزش و پرورش کودکان و نهادهای فرهنگی هستند. خانواده‌ها عموماً به دلیل مشغله‌های گوناگون کمتر اطلاعی از نحوه تعامل کودکان خود در فضای مجازی دارند؛ اما دستگاه‌های نام‌برده و به‌طور کل نهادهای حاکمیتی، با توجه به اینکه دغدغه‌ها و چشم‌اندازهای بلندمدت برای جامعه دارند و کودکان را به‌عنوان اصلی‌ترین سرمایه ساخت و تعالی آینده کشور خود به رسمیت می‌شناسند، با درک خطرهای موجود در فضای مجازی، مبادرت به اقدامات پیشگیرانه و محدود کردن دامنه فعالیت کودکان در فضای مجازی و نظارت بر آن می‌کنند.

هرچند تمامی کشورهای جهان با یک رویکرد و به‌طور هم‌زمان به درک این واقعیت که فضای مجازی برای کودکان می‌تواند آسیب‌زا باشد نرسیده‌اند؛ اما با توجه به اینکه زمان منتظر واکنش‌های هیچ‌کسی نمی‌ماند دیرزمانی نخواهد پایید که همه کشورهای جهان با روبه‌رو شدن با آسیب‌ها و پیامدهای فعالیت‌های بدون

نظارت کودکان در فضای مجازی، دست به اقدام خواهند زد. بر اساس اصل اولویت پیشگیری بر درمان، بسیاری از کشورها با احداث و راه‌اندازی مراکز مطالعاتی و با دستور کارهای مشخص برای بررسی نحوه فعالیت و آسیب‌های خاص فضای مجازی بر روی کودکان، به درک این حقیقت رسیده‌اند که در طبقه‌بندی اولویت‌های مدیریت و حکمرانی در فضای مجازی، کودکان را باید به‌عنوان یک گروه آسیب‌پذیر، مقدم بر سایر آسیب‌ها و خطرات بالقوه و بالفعلی که متوجه کاربران است، قرار دهند.

گزارش حاضر ضمن بررسی نحوه عملکرد دولت انگلستان، به معرفی مهم‌ترین دستاوردهای مطالعاتی آن‌ها پرداخته و توصیه‌نامه‌های عمومی آن‌ها برای مراقبت از کودکان در فضای مجازی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱- چرایی آسیب‌پذیری کودکان

پیش از آغاز بحث، نکته مهمی که حائز اهمیت است یافتن پاسخی برای این پرسش است که چه رده سنی مشمول وصف کودک می‌گردد؟ از آنجایی که پاسخ به این پرسش، از جمله مباحث مهم فقهی و حقوقی است؛ پرداختن به آن نیازمند توضیح و تفصیلهایی است که مناسبتی با موضوع این گزارش ندارد. ولیکن با توجه به اینکه گزارش حاضر یک بررسی بین‌المللی است، استناد به سنی که مورد قبول و پذیرش جامعه جهانی باشد، کافی به نظر می‌رسد.^۱ پیمان‌نامه حقوق کودک^۲ مصوب سال ۱۹۸۹ میلادی که در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید و تمامی کشورهای عضو به‌غیر از ایالات متحده آمریکا به آن پیوسته‌اند، یکی از معتبرترین اسناد بین‌المللی است که در ماده یک خود اشعار می‌دارد:

از نظر این کنوانسیون، منظور از کودک افراد انسانی زیر سن ۱۸ سال است؛ مگر این‌که طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود.

توضیحاتی که در مقدمه کنوانسیون فوق‌الذکر بیان گردیده است، برای درک اهمیت آسیب‌پذیر بودن کودکان مفید فایده به نظر می‌رسد. بر همین اساس در مقدمه کنوانسیون گفته شده است که:

کودک برای رشد کامل و متعادل شخصیتی خود، می‌بایستی در محیط خانواده و در فضایی (مملو) از خوشبختی، محبت و تفاهم بزرگ شود.

همچنین در اعلامیه جهانی حقوق بشر^۳ تصریح شده است که:

^۱ به‌عنوان مثال «قانون محافظت از حریم خصوصی آنلاین کودکان» آمریکا مصوب سال ۲۰۲۰ میلادی، کودک را شخص زیر ۱۳

سال می‌داند. CHILDREN'S ONLINE PRIVACY PROTECTION RULE, www.ecfr.gov

^۲ Convention on the Rights of the Child

^۳ Universal Declaration of Human Rights

کودک به خاطر نداشتن رشد کامل فیزیکی و ذهنی، محتاج مراقبت و حمایت‌هایی از جمله حمایت‌های مناسب حقوقی قبل و بعد از تولد است.

با توجه به مطالب پیش گفته، باید توجه داشت که آموزش و پرورش کودکان و نگرش و توجه به آینده جوانان که پیوندی عمیق با آینده یک کشور دارد، باید با برداشتی خردمندانه از فناوری و پیشرفت علوم و کاربرد صحیح آن‌ها و توأم با حفظ هویت‌های فردی، فرهنگی، ملی و مذهبی باشد (معین فر، ۱۳۸۳: ص ۶). کودکان در مقطع حساس یادگیری که مبتنی بر مشاهده و تجربه است، الگوهای نسبتاً دائمی در تفکر و رفتار خود پیدا می‌کنند. نهادینه شدن این الگوهای رفتاری به دوره‌های بعدی زندگی آن‌ها نیز تعمیم می‌یابد. کودکان خصوصاً از سن ۷ سالگی به بعد دارای توانایی‌های شناختی می‌شوند و مراحل تفکر انتزاعی و سپس منطقی را طی می‌کنند و همان‌گونه که ژان پیاژه^۱ روانشناس شهیر سوئیسی تأکید می‌کند، دوران کودکی همانند سنگ محکی برای تمام دوران زندگی است (شوماکر، ۱۳۷۶: ص ۴۸). در نتیجه، تداوم تماس با فضای مجازی به شکل غیر کنترل شده، منجر به آسیب‌های مختلف اخلاقی و رفتاری در ادامه زندگی کودک خواهد شد. این میزان از تأثیرپذیری بر اثر محتواهای گوناگون در فضای مجازی که تقریباً غیرقابل کنترل هستند، دغدغه نگاهی متفاوت به این کاربران آسیب‌پذیر را در متولیان آموزشی و فرهنگی ایجاد کرده است تا بتوانند به نحو شایسته‌ای از این سرمایه‌های حیاتی صیانت کنند و درصدد راهکارهایی باشند تا در مقابل هجوم عظیم و متنوع محتوا در فضای مجازی، دستورالعمل‌های مناسب آفندی و احیاناً پدافندی فراهم کنند. با توجه به منابع آماری، آسیب‌هایی که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد، بیشتر آسیب‌های محتوایی فضای مجازی برای کودکان هستند. در حالی که در فضای مجازی امکان تحقق آسیب‌های دیگری علیه کودکان از جمله آسیب‌های تماسی و رفتاری نیز وجود دارد که این آسیب‌ها نیازمند تحقیقات آماری و تحلیلی جداگانه است.

۲- خطرهای آنلاین

خطرهای آنلاین عموماً به سه دسته تقسیم می‌شوند. این سه دسته خطر عبارت‌اند از:

خطر محتوایی

در فضای مجازی، کودکان در معرض توزیع محتوای گسترده‌ای قرار دارند. این امر آن‌ها را در معرض مضامین نامناسب مانند افراط‌گرایی^۲، گفتارهای نفرت‌انگیز^۳، خشونت^۴ و حتی پورنوگرافی^۵ قرار می‌دهد.

^۱ Jean Piaget

^۲ radicalization

^۳ hate speech

^۴ violence

^۵ در خصوص pornography تحقیقات گوناگونی به دلیل امکان افزایش مخاطرات بالفعل و بالقوه حاصل از تماشای آن برای کودکان انجام شده است. از جمله تحقیقات معتبری که تاکنون صورت گرفته است می‌توان به تحقیقات علمی خانم دکتر الن

خطر رفتاری

کودکان در فضای مجازی، در یک وضعیت تعاملی شرکت می‌کنند. این نوع از خطر می‌تواند شامل قلدری، پرخاشگری و بداخلاقی باشد. همچنین تقلید رفتارهای خطرناک و یا ترویج رفتارهای مضر، مانند خودکشی و خودزنی و همچنین استفاده از مواد مخدر، از جمله خطرهای رفتاری هستند. همچنین رفتار شخصی کودک به دلیل شیوه غلط تربیتی او و اشتراک‌گذاری آن با دیگران نیز می‌تواند آسیب‌زا باشد.

خطر تماسی

در خطر تماسی، کودک قربانی وضعیت تعاملی می‌شود. از جمله آنکه با قرار ملاقات با غریبه‌ها، مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرد. با هک شدن حساب کاربری آن‌ها، تصاویر خصوصی‌شان منتشر می‌شود و با مشخص شدن دقیق آدرس آن‌ها به‌وسیله سرقت اطلاعات، تهدیدات و سوءاستفاده‌هایی مستقیماً متوجه آن‌ها می‌شود.^۱

۳- ارتباط سن با خطرهای آنلاین در انگلستان

سن کودکان یکی از عوامل تأثیرگذار بر تجربیات آنلاین آن‌ها است. دکتر آنگهاراد رودکین^۲ در گزارشی که برای مرکز مراقبت از امنیت کودکان در انگلستان^۳ تهیه کرده است، گروه‌های سنی کودکان زیر هجده سال را به چهار دسته تقسیم کرده و برای هر گروه خطرات خاص خود را مشخص کرده است.^۴

گروه سنی ۳ تا ۵ سال

این گروه سنی، عموماً فریب ظواهر فضای مجازی را می‌خورند. با پیروی از قوانین اجتماعی، شروع به ایجاد دوستی می‌کنند؛ فشار گروه هم‌سالان بر روی آن‌ها کم است. در این گروه سنی، از هر ده کودک انگلیسی،

مارتلزوو (Dr Elena Martellozzo) جرم‌شناس و مدرس دانشگاه میدلسکس لندن (Middlesex University) اشاره کرد. او در کتاب (Online Child Sexual Abuse) به بررسی دقیق رفتارهای آنلاین جنسی در خصوص کودکان پرداخته است.

^۱ For more information see: Digital Self-Harm: Frequency, Type, Motivations, and Outcomes, Elizabeth Englander, Bridgewater State University Virtual Commons - Bridgewater State University, 2012.

^۲ Dr. Angharad Rudkin

^۳ The UK Council for Child Internet Safety (UKCCIS)

^۴ Children's online activities, risks and safety, a literature review by the UKCCIS Evidence Group, Sonia Livingstone and et al, Published in October 2017 by London School of Economics and Political Science and UKCCIS Evidence Group, lse.ac.uk/consulting.

حدود سه تا چهار نفر از اینترنت استفاده می‌کنند. آن‌ها معمولاً از طریق رایانه لوحی^۱ در یوتیوب ویدیوهای مختلف را تماشا می‌کنند. به دلیل درک بسیار محدود، تهدیدات استفاده از اینترنت را به شکل مبهمی احساس می‌کنند. یک نگرانی رایج در خصوص این گروه سنی، اشتراک‌گذاری تصاویر خصوصی والدین‌شان است.

گروه سنی ۶ تا ۹ سال

با توجه به درک اهمیت پذیرش گروه هم‌سالان، این گروه سنی عموماً به سمت نقش‌آفرینی حرکت می‌کنند. از آنجایی که کودک در این سن در حال یادگیری نحوه مدیریت تفکر و احساسات خویش است؛ چنانچه به دلیل ضعف‌های آموزشی و تربیتی قادر به انجام این مدیریت نباشد، امکان بروز رفتارهای پرخاشگرانه، زورگویی و حتی منزوی شدن در آن‌ها وجود دارد. دوسوم کودکان ۵ تا ۷ ساله در انگلستان، آنلاین هستند و این نرخ در ۸ تا ۱۰ سالگی به ۹ نفر افزایش می‌یابد که به‌طور میانگین ۹ تا ۱۳ ساعت در هفته از فضای مجازی استفاده می‌کنند. بازی‌ها و تماشای فیلم، فعالیت‌های موردعلاقه این گروه سنی است. این گروه سنی در مقایسه با گروه سنی بزرگ‌تر از خود با خطرات کمتری مواجه هستند؛ اما در مواجهه با محتوای خشونت‌آمیز و مستهجن، دچار ناراحتی و تشویش می‌شوند.

گروه سنی ۱۰ تا ۱۳ سال

آن‌ها به سمت تفکر به شیوه بزرگ‌سالان پیش می‌روند؛ اما هنوز همانند آن‌ها نمی‌توانند تصمیم‌گیری کنند. با توجه به اینکه از انتظارات و فشارهای اجتماعی آگاهی پیدا کرده‌اند، در خود تغییرات ایجاد می‌کنند تا موردقبول هم‌سالان خود باشند و دوستان برای آن‌ها اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند. در این گروه سنی، دختران به دلیل مقایسه بیشتر خود با هم‌سالان، دچار کاهش عزت‌نفس می‌شوند. این گروه سنی، به دلیل آنکه انتظار پاداش فوری برای عملکردهای خود دارد، دست به انجام رفتارهای پرخطر می‌زند. به‌طور متوسط، بیست ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کنند و علاوه بر تماشای ویدیوهای آنلاین، میل بیشتری نسبت به گفتگوی اینترنتی با دوستان و اعضای خانواده خود دارند. این گروه به‌منظور ایجاد تغییر اساسی در استفاده از فضای مجازی، دست به جست‌وجوهای بیشتری زده و امکان انجام رفتارهای پرخطر در آن‌ها افزایش می‌یابد. اغلب به دلیل نیازهای عاطفی، اقدام به اشتراک‌گذاری تجربیات خود می‌کنند.

گروه سنی ۱۴ تا ۱۸ سال

به دلیل طی دوران بلوغ جسمی و فکری، این گروه سنی دست‌خوش تغییرات روحی و روانی عمیقی می‌شوند که در تعامل آن‌ها مؤثر است. هم‌چنان درک این موضوع که دیگران می‌توانند دیدگاه‌های متفاوتی داشته باشند، برای آن‌ها مبهم است و در نتیجه، در حل مشکلات بین فردی دچار سختی می‌شوند. به دلیل وابستگی شدیدی که به گروه هم‌سالان پیدا می‌کنند و برای ارضای حس استقلال خود، سعی در عضویت در گروه‌های مختلف می‌کنند. تمایل شدید به منحصربه‌فرد بودن، اهمیت لایک و بازدید پست‌ها و تعداد دنبال

^۱ tablet computer

کنندگان را در آن‌ها بسیار افزایش می‌دهد. عضویت در گروه هم‌سالان، آن‌ها را گرفتار معادله خطر بیشتر - پاداش بیشتر می‌کند. ۹۸ درصد از این گروه سنی، از اینترنت استفاده می‌کنند و گوشی‌های هوشمند برای آن‌ها در اولویت است. شبکه‌های اجتماعی اصلی‌ترین علاقه‌مندی آن‌ها است. با توجه به افزایش سن، خطرات بسیار جدی آن‌ها را تهدید می‌کند. نوع اینترنتی که آن‌ها درگیر آن می‌شوند، جنس متفاوتی با گروه‌های قبلی دارد و در آن خصومت، نفرت، خطرات جنسی و سایر مشکلات، رایج است. همچنین اختلالات سلامت روان، سوءمصرف مواد مخدر و روابط مشکل‌ساز آن‌ها را دچار بحران‌های جدی می‌کند.

۴- میزان و نحوه دسترسی کودکان به اینترنت در انگلستان

بنا بر گزارش بنیاد ملی تحقیقات آموزشی در انگلستان و ولز^۱، از هر ۱۰ کودک انگلیسی ۹ نفر در خانه یا خارج از آن به اینترنت دسترسی دارند. از هر ۱۰ کودک هفت‌ساله، ۴ کودک دستگاه مخصوص به خود را دارند و این رقم در نوجوانان ۱۵ ساله تا ۸ نفر به ازای هر ۱۰ نفر افزایش پیدا می‌کند. ۵۶ درصد از کودکان، بیش از یک دستگاه برای اتصال به اینترنت در اختیار دارند. لپ‌تاپ و دسکتاپ، اصلی‌ترین وسایل اتصال به اینترنت برای کودکان انگلستانی هستند. همچنین در خصوص اتصال به اینترنت از طریق موبایل، ۲۲ درصد از کودکان به بیش از یک موبایل برای اتصال به اینترنت دسترسی دارند و ۶۵ درصد از آن‌ها موبایل شخصی برای خود دارند.

در این گزارش، تصریح شده است که هرچند جوانان از طیف وسیعی از دستگاه‌ها برای اتصال به اینترنت استفاده می‌کنند؛ اما میان دختران و پسران تفاوت‌هایی وجود دارد. پسران بیش از دختران از کنسول‌های بازی خود برای اتصال به اینترنت استفاده کرده و دختران بیشتر موبایل را ترجیح می‌دهند. در نتیجه محبوب‌ترین ابزار اتصال به اینترنت برای پسران به ترتیب کنسول‌های بازی با ۲۷ درصد و برای دختران موبایل با ۳۵ درصد است. تفاوت‌های جنسیتی در میزان، نحوه و نوع استفاده کودکان از فضای مجازی بسیار مؤثر است و آمارها تفاوت‌های معنی‌داری را در خصوص تأثیر جنسیت در نوع استفاده از اینترنت نشان می‌دهند. به‌عنوان مثال دختران بیشتر از پسران به موسیقی گوش می‌دهند و نسبت آن‌ها ۴۹ به ۳۵ درصد است. در حالی که ۵۵ درصد از پسران، از یوتیوب استفاده می‌کنند و این نرخ در دختران ۴۶ درصد است. در بخش بعدی توضیحات بیشتر در خصوص نوع استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان ارائه خواهد شد.

۵۱ درصد از کودکان در محیط خانوادگی^۲ از اینترنت استفاده می‌کنند. با این حال، آمارها بیانگر آن است که با افزایش سن، میزان استفاده از اینترنت در مکان‌های خصوصی آن‌ها بیشتر می‌شود. ۵۵ درصد از کودکان بر روی دستگاه‌های خانگی و شخصی خود، رمز عبور قرار می‌دهند و از این تعداد ۵۰ درصد بیان کرده‌اند که حداقل یک نفر این رمز عبور را می‌داند که در اکثریت این فرد یک عضو خانواده است (نزدیک به ۹۰ درصد).

^۱ The National Foundation for Educational Research in England and Wales

^۲ family room

کمتر از یک‌پنجم کودکان گزارش داده‌اند که هر سه ماه یک‌بار رمز عبور خود را تغییر می‌دهند؛ درحالی‌که اکثریت این کار را هرگز انجام نمی‌دهند.^۱

۵- نوع استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان

متداول‌ترین استفاده کودکان انگلیسی از اینترنت، شامل تماشای ویدیو کلیپ، گوش دادن به موسیقی، انجام بازی‌های آنلاین، انجام تکالیف مدرسه، پیام دادن به دوستان و خانواده و استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. در این میان، انجام بازی‌های آنلاین، ۷۶ درصد آمار را به خود اختصاص داده است. محبوب‌ترین بازی‌های آنلاین عبارت‌اند از: Friv, Kizi, and Girls Go Games. ۵۲ درصد از کودکان برای انجام تکالیف روزانه از اینترنت استفاده می‌کنند و ۵۰ درصد نیز برای استفاده از یوتیوب آنلاین می‌شوند. با این حال باید توجه داشت که با افزایش سن، نوع استفاده نیز تغییر پیدا می‌کند. به‌عنوان مثال هرچند به‌طور میانگین ۸۵ درصد کودکان در هفت‌سالگی بازی‌های آنلاین انجام می‌دهند؛ اما این نرخ در شانزده‌سالگی به ۲۹ درصد کاهش می‌یابد و در عوض میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تا ۵۰ درصد افزایش پیدا می‌کند. به‌طور کلی افزایش سن، نوع استفاده کودکان از اینترنت را دگرگون می‌کند.

در خصوص استفاده از شبکه‌های اجتماعی به‌طور ویژه‌ای تحقیقات صورت می‌پذیرد. ۵۹ درصد از کودکان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. به ترتیب اینستاگرام با ۵۱ درصد، واتس‌آپ با ۴۹ درصد و گوگل پلاس با ۴۷ درصد، دارای بیشترین محبوبیت کاربری هستند. تقریباً بیش از یک‌سوم از کودکان، در شبکه‌های اجتماعی با افرادی دوست شده‌اند که قبلاً آن‌ها را نمی‌شناختند. پسران بیش از دختران، علاقه‌مند به دوستی با غریبه‌ها هستند (۴۰ درصد در مقایسه با ۳۲ درصد). نکته قابل‌توجه در این خصوص آن است که ۴۲ درصد از این نوع دوستی‌ها، به‌وسیله کنسول‌های بازی و در هنگام انجام بازی‌های آنلاین اتفاق می‌افتد.

نهایتاً، نکته‌ای که در خصوص شبکه‌های اجتماعی لازم به ذکر است، آن است که اکثر آن‌ها رده سنی بالای سیزده سال را توصیه می‌کنند. ولیکن شبکه‌های اجتماعی Moshi Monsters و Club Penguin از هر رده سنی کاربر می‌پذیرند. شبکه‌های اجتماعی Kik Messenger و Bin Weevils به کاربران زیر سیزده سال با رضایت والدین اجازه استفاده می‌دهند. با این وجود، آمارهای قابل‌توجهی از استفاده کاربرانی با سن غیرمجاز وجود دارد.^۲

^۱ For more information see: Young people and e-safety, The results of the 2015 London Grid for Learning e-safety survey, National Foundation for Educational Research (NFER), Karen Wespieser, Published in May 2015, By the National Foundation for Educational Research, www.nfer.ac.uk.

^۲Ibid

۶- آسیب‌های استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان

بر اساس گزارشی که شبکه تحقیقاتی کودکان آنلاین اتحادیه اروپا با محوریت انگلستان انجام داده است، برخی از رفتارهای کودکان در اینترنت، ممکن است خطرناک و آسیب‌زا باشد. بر همین اساس، تعاملات خطرناک پرتکرار کودکان در اینترنت بر اساس تأثیرگذاری بر ذهن و رفتار کودکان شامل موارد زیر می‌شود:

تصاویر مستهجن

حدود ۲۴ درصد کودکان ۹ تا ۱۶ ساله، در طول یک سال تصاویر مستهجن را مشاهده می‌کنند. ۸ درصد از کودکان ۱۱ تا ۱۶ ساله تصاویر جنسی را به‌صورت برهنگی کامل دیده‌اند و ۶ درصد نیز تصاویر رابطه جنسی را مشاهده کرده‌اند. ۲ درصد از کودکان تصاویر رابطه جنسی خشونت‌آمیز را مشاهده کرده‌اند. در نهایت ۳۰ درصد والدین از این اقدام کودکان خود مطلع هستند و ۲۹ درصد بی‌اطلاع هستند.

قلدری آنلاین^۱

۲۱ درصد از کودکان انگلیسی مورد آزار و اذیت قلدری‌های آنلاین قرار گرفته‌اند. متداول‌ترین شیوه، ارسال پیام‌های مضر و زننده برای کودکان است. نزدیک به ۲ درصد کودکان، به‌طور آنلاین تهدید شده‌اند و ۱۱ درصد از آن‌ها نیز خود مبادرت به قلدری آنلاین کرده‌اند.

پیام‌های جنسی

۱۲ درصد از کاربران ۱۱ تا ۱۶ ساله، پیام‌های جنسی دریافت کرده‌اند. از ۲ درصد آن‌ها خواسته‌شده در خصوص اعمال جنسی به‌صورت آنلاین گفتگو کنند و ۵ درصد آن‌ها نیز خود مبادرت به ارسال پیام‌های جنسی کرده‌اند.

ملاقات مخاطبین آنلاین در فضای حقیقی

۲۹ درصد کودکان انگلیسی با کسی که ملاقات حضوری نداشته‌اند، به‌صورت آنلاین در تماس بوده‌اند و ۴ درصد از آن‌ها با شخصی که به‌صورت آنلاین در تماس بوده‌اند، ملاقات حضوری داشته‌اند. احتمال ملاقات حضوری در نوجوانان ۱۳ تا ۱۶ ساله بسیار بیشتر است.

سایر موارد

۱۹ درصد از کودکان ۱۱ تا ۱۶ ساله، یک یا چند نوع از محتواهایی که به‌صورت بالقوه مضر هستند و توسط کاربران بزرگسال تولید شده‌اند را مشاهده کرده‌اند. متداول‌ترین محتواها پیام‌های نفرت‌آمیز و

^۱ online bullying

سایت‌هایی هستند که به بی‌اشتهایی یا پرخوری عصبی^۱ و اشتراک‌گذاری تجربیات مصرف مواد مخدر، تشویق می‌کنند.^۲

۷- نقش والدین در مدیریت استفاده کودکان از اینترنت در انگلستان

اقدامات مراقبتی والدین^۳، به دو قسمت قابل تقسیم است. دسته اول، اقدامات مراقبتی است که خود والدین آن‌ها را انجام می‌دهند. دسته دوم مراقبت‌ها، مبتنی بر اتخاذ تدابیر مراقبتی توسط ارائه‌دهندگان خدمات و پلتفرم‌ها است. به عبارت دیگر، اقدامات دسته دوم مبتنی بر تعامل هم‌زمان والدین و ارائه‌دهندگان خدمات است. در ذیل به اهم این اقدامات اشاره خواهد شد.

در خصوص مراقبت‌های نوع اول، ۷۴ درصد والدین انگلستانی با فرزندان خود در خصوص آنچه در فضای مجازی انجام می‌دهند، صحبت می‌کنند. ۸۷ درصد کودکان انگلیسی، اجازه انجام برخی از اقدامات، نظیر آپلود و دانلود و افشای اطلاعات خصوصی را از طرف خانواده‌های خود ندارند. البته این محدودیت‌ها برای گروه‌های سنی پایین‌تر است. حدود ۴۶ درصد از خانواده‌ها، برای ردیابی وبسایت‌هایی که فرزندانشان بازدید می‌کنند، از ابزارهای فنی استفاده می‌کنند. ۹۰ درصد والدین اطمینان دارند که اگر چیزی باعث آزار و تشویش فرزندانشان شود، قادر هستند که به آن‌ها کمک کنند. با این حال، ۲۳ درصد از والدین این نگرانی را دارند که در ماه‌های آتی، فرزندانشان تجربه منفی در اینترنت کسب کند. از طرفی دیگر میزان رضایت فرزندان در سخت‌گیری‌های والدین و شدت آن متفاوت است و بعضی از آن‌ها بیان می‌کنند که به طرق مختلف در قبال این سخت‌گیری‌ها سرپیچی می‌کنند.^۴

نوع دوم مراقبت‌های والدین، بسته به میزان همکاری ارائه‌دهندگان خدمات است. هرچند قوانینی وجود دارند که با تعیین استانداردهایی آن‌ها را ملزم به همکاری و رعایت موازین متناسب با شرایط مخاطب می‌کند؛ اما انجام بسیاری از این همکاری‌ها و فراهم کردن چنین بسترهایی، موجب افزایش اعتبار پلتفرم و اعتماد خانواده نیز می‌شود که در جای خود این نکته قابل تأمل است. بر همین اساس به ارائه‌دهندگان خدمات توصیه می‌شود که به‌منظور جلوگیری از مسدود شدن یا قرار گرفتن در لیست خطر، در اولین قدم راهنمای توضیحی برای والدین فراهم آورند.

^۱ bulimia

^۲ Risks and safety for children on the internet: the UK report, Full findings from the EU Kids Online survey of UK 9-16 year olds and their parents, Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig and Kjartan Ólafsson, Published in www.eukidsonline.net.

^۳ Parental Controls

^۴ Ibid

به‌عنوان مثال، موتور جستجوگر گوگل به والدین این امکان را می‌دهد تا در هر دو نسخه موبایل و وب حالت جستجوی امن^۱ را فعال کنند. در نتیجه، والدین می‌توانند با مسدود کردن محتوای نامناسب یا مختص بزرگسالان، دسترسی کودکان خود را محدود کنند. همچنین نرم‌افزار BBC iPlayer نیز قابلیت‌های مسدود کردن محتوای صوتی و تصویری نامناسب توسط والدین را از راه دور فعال کرده است. یکی دیگر از توصیه‌ها، ایجاد زیرساخت‌های رتبه‌بندی سنی برای اپلیکیشن‌ها و بازی‌های ویدیویی و فیلم و موسیقی است. چنین خدماتی در فروشگاه گوگل و اپل تأثیر مثبتی بر افزایش اطمینان خانواده‌ها داشته است. علاوه بر این موارد، با توجه به توسعه ابزارهای هوشمند که قابلیت اتصال به اینترنت را دارند، چنین توصیه‌هایی به سازندگان سخت‌افزار همانند کنسول‌های بازی و تلویزیون‌های هوشمند نیز می‌شود تا امکانات نظارت و کنترل خانواده‌ها را افزایش دهند. در نهایت، به مراکزی که اینترنت رایگان در اختیار مشتریان خود قرار می‌دهند، همانند مراکز تجاری یا رستوران‌ها توصیه می‌شود که با در نظر گرفتن حضور کودکان در این اماکن، فیلترهای خودکار Wi-Fi عمومی جهت نمایش محتوای پورنوگرافی فعال کنند.^۲

جمع‌بندی

زندگی کودکان با میزان و کیفیت آموزشی که دریافت می‌کنند، به‌طور مستقیم در ارتباط است. فضای مجازی امروزه به یکی از مهم‌ترین مراکز آموزشی کودکان تبدیل شده است. افزایش میزان استفاده از فضای مجازی و قرار گرفتن کودکان در معرض حجم انبوهی از محتوا، در زندگی آینده آن‌ها بسیار مؤثر است. هرچند تجربه گذار از دوران کودکی با اینترنت همچنان تجربه جدیدی برای همه کودکان و والدین است؛ اما هر کشوری به شکل ویژه و متمرکزی، نیازمند بررسی و مدیریت نحوه استفاده کودکان از اینترنت است. بسیاری از کشورهای جهان، با درک صحیح از این اهمیت، سال‌ها است که اقدام به انجام چنین پیمایش‌هایی کرده و مراکز مخصوص به آن را راه‌اندازی کرده‌اند. در کنار آن، نقش والدین و آموزش صحیح آن‌ها برای مدیریت استفاده کودکان از اینترنت بسیار حائز اهمیت است. بدون شک، فضای مجازی انواع فرصت‌های مناسب را برای رشد و تربیت کودکان فراهم می‌کند و نباید امروز والدین و دولت‌ها، کودکان را از چنین فرصتی بی‌نصیب کنند؛ اما باید توجه داشت که امکان وقوع آسیب‌های جدی برای کودکان در فضای مجازی وجود دارد. آسیب‌هایی همانند سو استفاده‌های جنسی، قلدری و آموزش‌های غلط توسط افراد فاقد صلاحیت، ممکن است مسیر زندگی یک کودک برای همیشه متحول کند.

گزارش حاضر به مطالعه موردی آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان در کشور انگلستان پرداخت. واضح است که فرهنگ، نظام اخلاقی، سیستم آموزشی و نقش نهاد خانواده در هر کشور، می‌تواند از عوامل مؤثر بر

^۱ "Safe Search" mode

^۲ Child Safety Online, A Practical Guide for Providers of Social Media and Interactive Services, 2015, published in The UK Council for Child Internet Safety (UKCCIS), www.saferinternet.org.uk/research.

تغییر میزان این آسیب‌ها باشد و هرکدام از آسیب‌ها را مؤثرتر و یا کم اثر کند و حتی منجر به ایجاد آسیب‌های دیگری شود. این مهم، در خصوص کاربران زیر هجده سال در کشور ایران نیز صادق است و نمی‌توان این آسیب‌ها و آمارها را در خصوص تمام کودکانی که کاربر فضای مجازی هستند، مطلق دانست. در نتیجه، در مقام جمع‌بندی ضمن توجه به این مسئله مهم که این فضای مجازی نیست که خطرات احتمالی را ایجاد می‌کند، بلکه نحوه مدیریت و استفاده از آن است که می‌تواند از این بستر فرصت یا تهدید بسازد؛ تاکید می‌شود که انجام مطالعات علمی و ارائه راهنمایی و دستورالعمل برای تأمین امنیت آنلاین کودکان و استفاده از تجربیات و دستاوردهای سایر کشورها، از ضروریات جهان کنونی و خصوصاً کشور ایران است.

منابع

[۱] ژان پیازه اندیشه‌گری پیشگام و کم‌نظیر، ریچارد شوماکر، پیام یونسکو، تیر ۱۳۷۶ شماره ۳۱۸.

[۲] نگرشی علمی و عملی در رفتارها و کژ رفتاری‌های نوزادان، کودکان و نوجوانان، دکتر محمدرضا معین فر، انتشارات امید فردا، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۶.

[3] Child Safety Online, A Practical Guide for Providers of Social Media and Interactive Services, 2015, published in The UK Council for Child Internet Safety (UKCCIS), www.saferinternet.org.uk/research.

[4] Children's online activities, risks and safety, a literature review by the UKCCIS Evidence Group, Sonia Livingstone and et al, Published in October 2017 by London School of Economics and Political Science and UKCCIS Evidence Group, lse.ac.uk/consulting.

[5] CHILDREN'S ONLINE PRIVACY PROTECTION RULE, www.ecfr.gov

[6] Convention on the Rights of the Child, 30 November 1989.

[7] Digital Self-Harm: Frequency, Type, Motivations, and Outcomes, Elizabeth Englander, Bridgewater State University Virtual Commons - Bridgewater State University, 2012.

[8] For more information see: Young people and e-safety, The results of the 2015 London Grid for Learning e-safety survey, National Foundation for Educational Research (NFER), Karen Wespieser, Published in May 2015, By the National Foundation for Educational Research, www.nfer.ac.uk.

[9] Risks and safety for children on the internet: the UK report, Full findings from the EU Kids Online survey of UK 9-16 year olds and their parents, Sonia Livingstone, Leslie Haddon, Anke Görzig and Kjartan Ólafsson, Published in www.eukidsonline.net.

[10] Universal Declaration of Human Rights, December 10, 1948

دست‌رسی کودکان به اینترنت و چالش‌های آن

حوزه فضای مجازی به اندازه انقلاب اسلامی اهمیت دارد. این فضا مثل یک رودخانه پر از آب و خروشان است که می‌آید و دائماً هم بر آب آن افزوده و خروشان‌تر می‌شود. اگر ما بر این رودخانه تدبیر کنیم و برنامه داشته باشیم، زه‌کشی کنیم و هدایت کنیم، این رودخانه را تا به سد بریزد، می‌شود فرصت. اگر رهایش کنیم و برنامه‌ای برای آن نداشته باشیم می‌شود یک تهدید.

محمد
۱۳۹۱/۷/۲

